

AFRIKANISTÉ SOCIALISTICKÝCH ZEMÍ O PLÁNOVÁNÍ V AFRICE

Středisko pro africký a asijský výzkum při Maďarské akademii věd uspořádalo v Budapešti ve dnech 3. — 8. března 1969 „Konferenci afrikanistů socialistických zemí k otázkám plánování v Africe na jih od Sahary“. Předmětem jejího jednání byla problematika spojená s plněním rozvojových plánů a programů zemí v této oblasti.

Konference se zúčastnilo 50 delegátů z 8 socialistických zemí: Bulharska, Československa, Maďarska, Mongolska, Polska, Německé demokratické republiky, Rumunska a Sovětského svazu. Jako host vystoupil na konferenci prof. Singh z Indie. Československou delegaci, vedoucí ředitelem ÚMPE dr. A. Šnejdárkem, tvořili dr. J. Pátek, CSc., ing. J. Vraný, CSc., a ing. B. Šrucová (všichni z ÚMPE), dále ing. E. Freistadt, CSc., a ing. F. Brunner [Ekonomický ústav Slovenské akademie věd].

Pracovní zasedání, pro něž byly vyhrazeny plně tři dny, bylo zahájeno úvodními projevy vedoucích delegací. Akademik Bognár, vedoucí maďarské delegace, poukázal na neuspokojivé výsledky hospodářského rozvoje slabě rozvinutých zemí, na narůstající nové jevy v sociálních strukturách politicky mladých afrických zemí [jako je rostoucí úloha armády v politickém vývoji, koexistence sektorů s různým stupněm technické úrovně a charakterem výrobních vztahů apod.]. Dále upozornil na to, že v celkovém společenském systému těchto zemí chybí řada spojení, především z hlediska vertikálního členění. V závěru svého úvodního vystoupení akad. Bognár zdůraznil nutnost koordinace výzkumu v oblasti afrikanistiky mezi socialistickými zeměmi a soustředění se na několik nejpodstatnějších problémů.

Ředitel Institutu Afriky při Akademii věd SSSR Solodovnikov podal informaci o práci a zaměření tohoto ústavu, který za prvořadý problém považuje zobecnění otázek nekapitalistických cest rozvoje. Dále zdůraznil požadavek efektivnosti hospodářské spolupráce socialistických zemí s africkými zeměmi a v oblasti výzkumu tohoto kontinentu těsnější spolupráci mezi socialistickými zeměmi. Podle jeho soudu existují stále značné možnosti, jak využít zkušeností a odborníků v oblasti plánování při sestavování plánů a programů rozvoje afrických zemí, a vidí v nich i příležitost k ovlivňování hospodářské a celkové politiky těchto zemí.

Vedoucí bulharské delegace, akad. E. Kamenov, upozornil na zájem některých afrických zemí o experty pro otázky plánování ze socialistických zemí. Navrhuje vytvořit byro, které by vysílání těchto expertů organizovalo. Podle jeho názoru jedině oni mohou poskytnout rozvojovým zemím [RZ] efektivní pomoc.

Prof. Linsel, vedoucí delegace NDR, se ve svém úvodním slově zabýval otázkami typologie RZ. Podle něho lze rozlišovat 3 skupiny RZ: první skupinu tvoří země s nejasnou politickou orientací, druhou země s kapitalistickými rysy hospodářského politického vývoje, a konečně země, které zvolily nekapitalistickou formu rozvoje, tvoří třetí skupinu. Upozornil na eklektický přístup řady afrických zemí, které si vybírají ze zkušeností rozvoje kapitalistických a socialistických zemí to, co se jim právě hodí. Dále hovořil o formách a základních rysech hospodářské závislosti afrických zemí.

Vedoucí polské delegace, prof. J. Prokopczuk, hovořil o širších souvislostech současného rozdělení světa. Upo-

zornil na nebezpečný charakter teze o rozporu mezi bohatým Severem a chudým Jihem a nazval ho pseudokonfliktem dnešního rozděleného světa. Podtrhl dále skutečnost, že naděje na rychlejší hospodářský rozvoj, vyvolané dosažením národní a státní nezávislosti, se nesplnily a že neokolonialismus se přizpůsobuje novým podmínkám. Pokud jde o afrikanistiku, je v Polské lidové republice v Institutu rozvojových zemí při Vysoké škole plánování a statistiky zřizován sektor pro studium afrických problémů.

Za československou delegaci vystoupil dr. J. Pátek, který podal konferenci stručnou informaci o hlavních afrikanistických pracovištích v ČSSR a o nejdůležitějších tématech, na nichž se v současné době pracuje. Zvláště zdůraznil nutnost svobodného bádání, využití vyspělých metod a široké mezinárodní spolupráce, zejména se socialistickými zeměmi.

Značná pozornost konference byla soustředěna na politické a institucionální aspekty rozvojového plánování v Africe (prof. Bognár věnoval této problematice studii nazvanou *Political and Institutional Aspects of Implementing Economic Plans in the Developing Countries in Africa*, Budapest 1969).

V referátech i v diskusi se projevil zhruba dvě skupiny názorů. Na jedné straně to byli především účastníci z NDR, pro něž je plánování striktně vymezenou společenskou kategorií, kteří nepřipouštějí, že by plánování jako metoda a nástroj hospodářského řízení mohlo mít určitou relativní univerzálnost a samostatnost. Docházeli pak k závěrům, že plánování je značně závislé na existenci znárodněného sektoru v hospodářské struktuře země, na rozhodujícím postavení státu v ekonomickém rozhodování apod. Tento přístup je vede ke strnulé klasifikaci rozvojových zemí, která by tak poskytovala kritéria nejen pro intenzitu našich hospodářských vztahů k nim, ale i měření efektivity rozvojového plánování.

Na druhé straně byla v několika vystoupeních zdůrazněna značná podmíněnost typologizace rozvojových zemí. Jejich politická a sociální struktura je dosud v zárodečném vývoji, kdy prokapitalistické a prosocialistické elementy ve výrobních vztazích jsou často nezralé a nevyhraněné a jsou otevřeny změnám. Je třeba tudíž

počítat s určitým přechodným obdobím, v jehož průběhu bude velmi nesnadné určit, jakou cestu rozvoje si ta či ona země zvolí, jakmile dosáhne určité nezbytné úrovně pro rychlejší hospodářský rozvoj. Z tohoto poznatku vyplývá potřeba střízlivějšího přístupu a hodnocení různých politických programových prohlášení, koncepcí afrického socialismu apod., které zpravidla mizí ze scény politického života, jakmile dojde k politickým zvrátům. Je povzbudivé, že s podobnými kritickými poznámkami vystoupili někteří sovětsí delegáti jako prof. Smirnov, Treťjakov a Kollontaj.

Referát ing. Vraného se zabýval některými základními příčinami neúspěchů v plánování rozvojových zemí a problematikou zvláštností vztahu mezi plánem a trhem v podmínkách rozvojových zemí. Určitá rozporná situace se projevuje v tom, že na jedné straně roste hospodářská úloha státu a plánování jako reakce na nedostatky trhu a negativní působení nerozvinutého tržního mechanismu, na druhé straně probíhá hospodářský růst v mnoha těchto zemích formou uvolňování a využívání elementů soukromé iniciativy a tržního mechanismu, neboť možnosti státu a veřejného sektoru jsou většinou omezené. Téměř univerzální přijetí plánování v zemích třetího světa a zesilování hospodářských funkcí státu by nemělo nahradit vznikající trh, ale je třeba hledat taková řešení, v nichž by trh a soukromá iniciativa mohly fungovat v prostoru určeném a kontrolovaném společenskými zájmy a cíli. Uvolnění a využití vnitřních zdrojů jak přírodních, tak lidských si vynucuje určitou formu spolupráce i soutěže mezi těmito dvěma elementy.

Ing. Šrucová se zabývala problematikou lidských zdrojů v procesu ekonomického rozvoje. Poukázala na to, že lidské zdroje, zejména jejich kvalita, jsou pro ekonomický rozvoj stejně důležité jako fyzické výrobní fondy. Zanedbání rozvoje lidských zdrojů, podinvestování této oblasti může být hlavní brzdou v rozvoji. Ani rychlé přírůstky úhrnného společenského produktu, bez důrazu na kvalitu jednotlivých faktorů, nemusí být trvalým znakem ekonomického pokroku. Svě teze dokumentovala na příkladu vzorku neúspěšného plnění sedmiletého rozvojového plánu Ghany.

Ing. F. Brunner ve svém vystoupení podtrhl význam a některé aspekty regionálního přístupu k plánování. V kontextu afrického kontinentu existuje několik málo zemí, které se o takový přístup pokusily. Regionální přístup k plánování by nejen umožnil centrálním orgánům korigovat bilance zdrojů a potřeb v jednotlivých oblastech a usnadnil by volbu a lokalizaci jednotlivých investičních projektů, ale příznivě by ovlivnil rozvoj převodních a spojovacích článků v administrativní struktuře mezi centrální vládou a oblastmi uvnitř země, které jsou zpravidla velmi nerovnoměrně rozvinuty a začleněny do hospodářství země.

Ing. E. Freistadt se ve svém diskusním příspěvku zabýval některými problémy ekonomické integrace ve smyslu různého stupně koordinace hospodářské činnosti a úsilí o překonání ekonomické zaostalosti rozvojových zemí. Snahám o hospodářskou spolupráci v rámci nadnárodních celků, které jsou prvními a mnohdy neúspěšnými pokusy a hledáním cest a forem, omezenými mnoha negativními faktory nejen ekonomickými, ale i politickými, je třeba věnovat pozornost a podporu. Jak známo, většina afrických rozvo-

jových plánů je formulována na přísně národní bázi a jen v ojedinělých případech byly do nich začleněny projekty, které mají být realizovány za účasti několika zemí. Postupná stabilizace ekonomicko-politických seskupení rozvojových zemí by vnesla nové pozitivní momenty do vztahů těchto zemí k ostatnímu světu a znamenala by i určitou stabilizaci hospodářských vztahů k seskupení socialistických zemí.

Po skončení konference se konala ještě koordinační schůzka představitelů zúčastněných zemí. Za schůzky vzešla řada konkrétních podnětů a návrhů na spolupráci jak mezi socialistickými zeměmi navzájem, tak i se zeměmi kapitalistickými a rozvojovými. Návrhy budou uskutečněny ve spolupráci jednotlivých československých institucí, jichž se týkají, jakmile dojdou materiály z pracovišť v socialistických zemích, která převzala funkci koordinátorů.

Účast čs. delegace na konferenci i koordinační schůzce v Budapešti umožnila našim afrikanistům navázat nové kontakty, prověřit stanoviska, metody a výsledky práce.

Jan Vraný

BIOGRAFICKÉ PRAMENY A JEJICH FUNKCE PŘI STUDIU MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

V současném světě se setkáváme s explozí informací o téměř všech stránkách lidské činnosti, společenského pohybu a světového vývoje. Mezi vědce zkoumajícího tyto jevy a masu informací se proto nutně dostává zcela novodobá vědecká disciplína: *informatika* neboli věda o vědeckých informacích, součást a zároveň praktická aplikace obecnějšího vědního oboru teorie informací. Jak teorie informací a její konkrétní aplikace, tak i vlastní vědní obory (přírodovědecké, technické a společenské) jsou v neustálém, někdy dokonce překotném vývoji. Tato situace staví vědce současné doby před ožehavé dilema vyhraněné odbornosti a možné ignorance o jevech přesahujících její rámec na straně jedné a před neúprosný tlak na zvládnutí konkrétních postupů informatiky k zasažení specializace do širšího komplexu daného oboru na straně druhé. Z toho vyplývá i tlak na jinou metodiku vědecké

práce, například kooperaci v týmech, na zdůraznění funkce vědeckých informací pro jejich specifickou a na závažnost úsilí přenášet je na odborníky té které vědní disciplíny.

Ve výzkumu mezinárodních vztahů, prokázané mnohooborové disciplíny, je situace tím složitější, že jsou jako disciplína poměrně nevyhraněná vystaveny dynamickému tlaku svých složek, konkrétním politickým potřebám chvíle a momentu, kdy jejich výzkumným objektem je z valné části lidská osobnost, politická veličina, decision-maker v relevantních soudobých souvislostech a koneckonců i v souvislostech čistě osobních, osobitých a lidských. Z tohoto hlediska má nesporně pro výzkum mezinárodních vztahů velký význam biografický materiál, i když to pro tento vědní obor není forma specifická. Je úkolem vědce, aby zvažil závažnost osobního přínosu a činnosti jedince